

ОРЕСТА ОСІЙЧУК

АБРИКОСОВА КНИГАРНЯ

Роман

«НАШ ФОРМАТ» · КИЇВ · 2021

[Почитати опис, рецензію і купити на сайті nashformat.ua](https://nashformat.ua)

УДК 821.161.2'06-31

О 73

Осійчук Ореста

- О 73 Абрикосова книгарня: роман. — К. : Наш Формат, 2021. — 240 с.
ISBN 978-617-7866-80-9 (паперове видання)
ISBN 978-617-7866-81-6 (електронне видання)

Марія Фариняк через злидні змушена віддати сина, дев'ятирічного Михайла, на виховання родичам покійного чоловіка: вуйкові Стефану, власникові книгарні, та цюці Касі, суворій жінці, яка не рада появи чужої дитини в домі. Так починається історія Міська Фариняка, хлопчика початку ХХ століття, яка дивно переплітається з історією Михайла Фариняка, чоловіка початку ХХІ століття. Це історія дитячої дружби й недитячих зрад, родинних скелетів у шафі та любові, яка крізь століття рятує життя і без спільної крові таємниче поєднує двох однофамільців.

УДК 821.161.2'06-31

ISBN 978-617-7866-80-9 (паперове видання)
ISBN 978-617-7866-81-6 (електронне видання)

Усі права застережено
© Ореста Осійчук, 2021
© ТОВ «НФ», виключна ліцензія на видання,
оригінал-макет, 2021

ЧАСТИНА ПЕРША

1

У прочинену квартиру, з якої я щойно зірвав павутиння, вливався океан весняних запахів. Запилюжена шибка нагадувала імлісті пейзажі, серед яких я ледве роздивився власне відображення — спантеличеного неголеного чоловіка. Те замурзане скло стало дзеркалом, що відбивало мої прожиті та непрожиті роки. Я сумно всміхнувся відображенню (радше, щоби підбадьоритися, переконати себе, що не втнув найбільшу за своє життя дурницю) й раптом стрепенувся: знадвору прилинув незабутній аромат абрикосового цвіту. Він, наче чарівною долонею, турботливо стирає бруд і з вікон, і з того далекого минулого, заради якого я поставив на кін своє теперішнє та, найімовірніше, і майбутнє...

* * *

— Міську! Міську! А най тя шляк трафить! Ти що оглух?!
Йди їсти!

Я завжди добре чув, коли мене кликала цьоця. Її важко було не почути. Цьоця Кася перекрикувала навіть грім. Вона сама була громом.

Зачувши перші звуки її кличу, я кидав найцікавіші забавки: вилазив із найвдалішої схованки, лишав Ромкові всі нелегко виграні камінці, припиняв гойдати Іренку, до якої тільки наважився озватися. Ох, а що я міг удіяти? Мусив бігти. Бігти стрімголов, не озираючись, не зважаючи на кпини та прокльони, які частенько наздоганяли мене. Бо що довше

я біг, то більше змінювався колір цьоциного обличчя. Якщо встигав до ясно-бурякового, вважайте, щастило. Тоді разом із зупою мене тільки по зав'язку напихали гнівними монологами про те, яке я невдячне поросля, що зовсім не шанує бідну, стару цьоцю, гризучи їй печінки та нерви. І від тих слів зупа справді починала віддавати печінкою та ще хтозна-чим. Можливо, цьоциними нервами? Апетит зникав. Але я домучував обід, тому що, не приведи Боже, було його не доїсти. Від такого нахабства ясно-бурякове обличчя цьоці доварювалось у власному соку до брунатно-бордового. Цей колір не віщував нічого хорошого. Єдиним порятунком для мене тоді ставав вуйко Стефан і його «Абрикосова книгарня»...

Вуйко Стефан був видатною людиною. Так завжди говорила цьоця Кася. Тому років до десяти я справедливо вважав, що видатне — то дуже високе. Вуйко був таким височенним, що легко діставав рукою до ластів'ячих гнізд на нашій веранді.

Певне, у років п'ять мама вперше познайомила мене з вуйком Стефаном і цьоцею Касею. Ну, як познайомила? Просто одного разу я побачив їхню дивну пару на порозі дому пані Рузі, у якої ми з мамою винаймали крихітну комірчину, що правила нам за кімнату. Угледівши цих пишно вбраних осіб, я вирішив, що до нас завітали персонажі з казки — велетень і чарівна пані-гора.

Тоді я ще нічого не знав про нашу заплутану сімейну історію. Одначе з того візиту зрозумів, що високий огрядний чоловік є рідним братом мого покійного тата, а мама ненавидить його так само, як і чепурну гороподібну пані, яка гидливо витирала хустинкою стільця, перш ніж на нього сісти.

Оце й усе, що я втямив після першого знайомства з вуйком і цьоцею. Мама поспіхом витурила непроханих гостей із нашої кімнати і начебто з нашого життя. Повірте, я би легко забув про існування цих двох (у п'ять років знайдуться набагато цікавіші справи), але за декілька років дивна парочка знову

вигулькнула на моєму життєвому небовиді. Наші з мамою справи тоді йшли геть кепсько...

Мама була чудовою кравчиною. За татового життя до неї навідувалося чи не пів міста, щоби пошити обновку, підгорнути обрус, укоротити чи розпустити дитячий одяг. По сукні ж охочі шикувалися в чергу. У нашому великому світлому домі мама навіть облаштувала свою майстерню. По смерті ж тата все змінилось — і для мами, і для мене.

Насправді я зовсім не пам'ятаю тата, але боюся мамі в цьому зізнатися, щоб не засмутити: вона певна, що його у моїй голові багато так само, як і в її. Загалом я був ще пущьвірінком, коли тато помер, і ми мусили перебратися з великого дому до маленької квартири. Потім довелося виїжджати й із квартири. Наші переїзди в дедалі нужденніші помешкання збігалися в часі зі зменшенням у мами замовлень, а відтак і коштів. У цьому мама постійно звинувачувала якесь «оте стервисько», що розпускало про неї у місті брудні плітки. Інколи я дуже хотів його побачити і якось захистити маму, а інколи боявся до дрижаків. Тому всім серцем ненавидів невідоме «оте», що змінило наше життя.

Пані Рузя часто повторювала мамі:

— Якби ти, Маріє, була такою самою розумною, як і гарною, то давно би подалася з міста. Почала би нове життя. Бо «оте стервисько» ніколи не дасть тобі спокою. А наші хлопці, які шиї собі звертають, коли ти шпацеруєш містом, ніколи не візьмуть тебе заміж після пльоток «отого стервиська». Ти надто гарна, — казала пані Рузя, — і в тому твоя біда.

— А це ми ще побачимо, — уперто відповідала мама, збираючи речі, бо ми вже не могли оплачувати кімнату.

У нашій новій оселі ми не завжди мали чим розтопити п'єц. Тож коли холод крижаними лапами ліз під благенський коцьок, мама міцно обіймала мене та загортала у свій шалик останню кармінову герань, яку ми принесли з нашого дому.

Про великий дім я пам'ятаю лише те, що там було тепло, та, як і тут, — багато павуків, що розгойдувалися на своєму павутинні, мов дітлахи на гойдалках, — щасливо й безпечно. Я знав, що мама їх не зачепить, не порушить їхній спокій чи, боронь Боже, уб'є. Своє дивне шанобливе ставлення до цих несимпатичних істот вона пояснювала безкінечними історіями, що їх для цього наче завжди тримала напоготові.

— Так ось, — розповідала мама, пригорнувши мене до себе, — колись давно павуки врятували Діву Марію і маленького Ісусика від смерті.

— Справді? — я вистромив носа з-під коца.

— Справді, — упевнено стверджувала мама, накриваючи мене. — Коли Ірод дізнався, що у Віфлеємі народився Цар, то через страх втратити жадану владу звелів убити всіх дітей до двох років.

— О Матко Божа, який же він страшний.

— Так... — мама продовжувала. — Але Діві Марії з'явився Ангел і попередив, аби вона з Ісусиком і Йосипом тікала до Єгипту. Марія так і вчинила. Дорогою їх почали наздоганяти переслідувачі. Марія із сім'єю заховалася в печері, нажахано чекаючи, що вояки Ірода ось-ось увійдуть... Аж тут з'явилися павуки. За мить вони сплели таке густе павутиння, що захова-ли Марію, Ісусика та Йосипа. І коли Іродові посіпаки ввійшли до печери, то побачили навкруг саму гідку павоць. Отак павуки врятували малого Ісуса.

Так, це була цікава історія. Зрештою, як і всі, що розповідала мама. Та оповідка призначалася для того, аби пробудити у мені, малому, симпатію до павуків. Утім, до них я, на превеликий жаль, відчував тільки відразу... Хоч подумки й дякував Богові, що Ісусика порятували павуки, а не миші, бо тих я боявся ще більше.

Попри своє не надто прихильне ставлення до павуків, я був певен, що всі, крім мене, шанують їх так само, як і мама. Тож коли одного дня до нашої кімнатки влетіла розпашіла пані Марія (господиня дому, де ми на той час мешкали), моя віра

добряче похитнулася. Хай там як, але від жінки з таким іменем і ще й маминої тезки я на таке варварство не сподівався. Відмахнувшись від палких заперечень мами, пані Марія віником рвала всі посріблені сонцем «гойдалки», чавила павуків і вимитала їх геть. Після цього павучого погрому мама швидко збрала у два клунки наші пожитки, я взяв горщик із геранню, і ми подалися з теплого, затишного дому в ніч.

Перед тим як грюкнути дверима, мама кинула розпачливе: «Убивця!» Двері ще не встигли зачинитися, як маму наздогнало: «Капарниця!»

Тепер ми тулилися в цій тісній комірчині разом з павуками, мишами (їх, якби й хотів, віником не позбудешся) та із замерзлою квіткою герані, але без павучої вбивці пані Марії.

Мені минав дев'ятий, тому мамі легко вдавалося розсунути, немов куліси, роздути, наче веселкову бульбашку, тісний світ нашої комірчини своїми безкінечними історіями. Мама та її історії були моїм світом — безмежним, загадковим, веселим і сповненим пригод. Світом, у яких бідний, але добрий хлоп завжди перемагає підступного багатія. Одного разу я запитав:

— Мамо, а що трапляється з тими бідними й добрими хлопцями, які наприкінці історії перемагають зло та багатіють? Чи стають вони такими самими лихими й підступними?

Мама замислилась, а за хвилику промовила:

— Думаю, Михайле, ти дізнаєшся про це у власній казці, коли виростеш. — І додала: — Хоча за своє життя я знала тільки одного порядного багатія — твого тата. Усі ж його родичі виявилися такими самими лихими та підступними, як і в казках.

Отож коли цьоця Кася та вуйко Стефан з'явилися у нашій комірчині вдруте, я був певен, що переді мною казкові герої з маминих оповідок.

* * *

Я дуже добре пам'ятаю той день. Мама вбрала мене у білу сорочку, єдину, що лишилася відтоді, як ми жили у великому

будинку. Але щойно я радісно розправив плечі, як вона підступно тріснула на спині. Тремкими руками мама закасала й так короткі рукави, що безбожно виказували свою неспроможність бути рукавами для дев'ятирічного хлопчика, покрутила мене, як дзигу, вилаялася, чого раніше за нею ніколи не водилося, зняла сорочку й одягла ту, що я мав на собі від ранку.

Мама взагалі була того дня дивною. Вона довго стояла з віником у руках посеред кімнатки, задерши голову й наче чекаючи на святе пришествя. А потім заплющила очі та й почала відчайдушно махати віником по всіх кутках від стелі до підлоги. Такої мами я злякався більше, ніж усіх разом узятих павуків. Помітивши, що я зашився в куток ліжка, мама кинула віника та міцно обійняла мене:

— Не бійся, Михайлику. Просто сьогодні до нас прийдуть гості, яких павучкам не варто бачити. — І тихо зронила: — Моя б воля, і я б їх не бачила.

Я сидів на ослінчику й ошелешено роздивлявся гостей. Ті ж здавалися спантеличеними ще більше, особливо цьоця, яка роззиралася довкола з вибалабушеними очима. Майже перелякано вона витріщалася на стіни, по яких мереживом тягнулися тріщини.

— Не бійтеся, — порушив я тишу. — Мама забрала всіх павуків. Вона не хотіла, щоб вони вас бачили. Не знаю, ким потрібно бути, щоб вас боялися навіть павуки.

Цьоця глипнула на мене так, ніби лягнула долонею по надокучливій мусі. Вуйко ж смикнув свого тонкого вуса й усмінувся.

Увійшла мама. Таця в її руках неслухняно тряслася, від чого горнятка схарапуджено підстрибували на блюдцях і сердито брязкотіли.

— Я допоможу, — підвівся вуйко.

— Не треба, — відрізала мама. Вуйко опустився на стілець, який під його вагою жалібно скрипнув.

Гарячий напій парував у руках. Я жадібно споглядав дивну картину, як троє дорослих німо сьорбають чай. А мені так кортіло послухати, про що говоритимуть велети, яких навіть павучки бояться. Коли ж це цьоця рвучко скочила зі свого місця та й:

— Дякую за чай. Нам час іти.

Мама відразу теж підхопилася. І хоч її постать супроти велетенської тітчиної здавалася неймовірно тендітною, погляди жінок схрестилися мало не зі дзвоном:

— Так. Вам справді час.

Я не стримався і розчаровано вигукнув:

— Це що, все? — і відразу ж замовк, зустрівшись із маминими розгніваними очима.

— Ні, не все, — нарешті промовив чоловік-велет. — Бачу, дитина серед нас виявилася найрозумнішою. Сядь, Касю. І ви, Маріє. Ми прийшли до вас не для того, щоб чаю попити. Маємо серйозну розмову.

Мама все ще сердито глянула на чоловіка.

— Маріє, ми вже давно мусили би перепросити вас. Те, що було у минулому, нехай у минулому й залишиться. Знаю, ми несправедливо повелися з Ігорком, а особливо — з вами, — чоловік голосно ковтнув слину і продовжив. — У Ігорка ми вже не попросимо пробачення. Справедливо, що й ви нас волієте не прощати. Але є ще щось, окрім великої образи, що нас пов'язує. Це ваш син, Маріє. Ваш син і наш племінник. Ми, на жаль, уже не можемо нічого зробити для Ігорка, мого любого брата. Але ми можемо допомогти вам і Михайлику.

— Яюсь же ми обходилися без вашої допомоги раніше, обійдемося й зараз, — кинула мама.

— О! Бачу, як ти обходишся! — тітка знову скочила на рівні. — Тримаєш дитину в якійсь буді.

Завжди бліді мамині щоки враз залило рум'янцем.

— Помовч, Касю. І краще вгамуйтеся всі, — вуйко-велет промовив це так лагідно і водночас твердо, що цьоця слухняно повернулася на стілець.

Дивовижа, але й моя норавлива мама скорилася.

— Знаю, Маріє, ви не візьмете у нас гроші.
— Не візьму.
— Тому ми допоможемо вам інакше.
— Як? — у голосі мами бриніло роздратування, але вже пересипане блискучим пилом цікавості.
— Ви, Маріє, добра кравчиня.
— Та невже? — ущипнула мама і так люто зиркнула на цю-цю, що та не витримала і відвела свої світло-сірі очі вбік.
Вуйко поглянув на цю-цю та маму, але спокійно правив далі:
— Її Світлість шукає собі покоївку, але обов'язково з кра-вецькими навичками. Я порадив вас. Що скажете?
Зелені мамині очі, що від рання набули темно-болотяного відтінку, раптом заіскрилися, ніби камінці на кульчиках цю-ці Касі.
— Покоївкою у маєток? — перепитала вона.
— Так. Покоївкою у маєток Казимира Чарторийського. Його Світлість уже дав згоду.
Мама ошелешено дивилася на чоловіка-велета, а я зачаро-вано — на маму.
— Але я не можу! — розпачливо простогнала мама, хоч я бачив, як їй хотілося відповісти протилежне. — Ця робота по-требує того, щоб я жила у маєтку. А на кого ж я лишу Михайла?
— На нас, — вуйко приязно всміхнувся, а у мене ледве ще-лепа не відпала.
— То неможливо! — відрубала мама.
— Я ж тобі говорила, Стефцю, — заторохтіла тітка і знову спробувала підвестися.
— Зачекай, Касю, — уже різкіше звелів вуйко, а потім обе-режно звернувся до мами: — Маріє, розумію, це трохи неспо-дівано. І вам потрібен час подумати. Його Світлість зважив на мої прохання й ладен чекати на вас до наступної неділі. Але визнайте, що це чудовий шанс для вас і для Михайлика.
Погляди вуйка і мами зустрілися.
— Маріє, — майже лагідно почав Стефан, — зараз ми не так пропонуємо вам допомогу, як самі просимо її у вас.

Цьоця Кася нервово обсмикнула поділ сукні.

— Якщо ви дозволите, щоб Михайло пожив у нас, доки ви працюватимете у маєтку, ми зможемо хоч якось спокутувати свою провину перед вами, перед Михайлом і перед моїм любим братом, — голос вуйка затремтів.

На цих словах мама підхопилася, ступила до мене й затулила собою, немов мене збиралися забрати від неї силоміць.

— Ви спізналися з вибаченнями років так на дев'ять, — смарагдові мамині очі палахкотіли. — Чи й на більше. Рахуватимемо відтоді, як ми з Ігорем приходили до вас по благословіння. Ігор же боготворив вас. Ви були для нього і батьком, і матір'ю, яких він не пам'ятав. Але ви прогнали нас, як собак. Мене — дурниця, але його... Якби ви тільки знали, якого болю завдали своєму братові. А він любив вас більше за всіх. Як же він страшно мучився цим, як страждав! Тоді я би лишила його не замислюючись, щоби він звільнився від мене, як потопельник звільняється від каменяки на шиї. Але ви знаєте, який був ваш брат. То ж ви його виховали... Він не відмовився від мене, не дозволив мені піти. І страждав від того, що розривається між вами та мною. І це вкоротило йому віку. Проте знайте, я жодного дня не звинувачувала вас у смерті Ігоря, тільки себе слабкодуху... Але я щодня звинувачую вас в іншому. Тоді як з малою дитиною на руках кликала вас на похорон вашого брата, пам'ятаєте, що ви сказали?

Вуйко, який до цього здавався мені велетом, якось враз змалів. Його приязне тепле обличчя посіріло, перетворилося на спотворену мукою воскову маску. Очі заблищали, мов у гарячці.

— Не пам'ятаєте? — розлючену маму годі було спинити. — То я вам нагадаю. Ви сказали, що у вас більше немає брата. Вам немає кого ховати. Бо брата Ігоря ви поховали тоді, як ми грали весілля. Ми грали весілля, а ви ховали! Ховали нас обох! Та що ж ви за люди такі?!

Бліда мармурова скульптура, що нею став вуйко, похапцем змахнула сльозу.

— Я поховала Ігорка без вас. Без вас я ростила його сина, вашого племінника. Я зареклася ще коли-небудь зайти до вашого дому. Та я безсоромно порушила свою обіцянку. І знову стояла під вашими дверима з малим Михайлом на руках, який горів у гарячці, як згорів мій Ігорко. Тоді я ладна була й у чорта просити про допомогу. Я тарабанила у ваші двері, позбивавши до крові пальці... Та ви навіть не відчинили. Спочатку я думала, що вас немає вдома, а не відчиняє мені ваша жінка. Усім відомо, який у неї норов. Але потім за відслоненою на другому поверсі гардиною я побачила вас... Ви подивилися просто мені в очі й заслонили гардину. Дякувати Богу, тоді мене виручили чужі люди. Бог урятував мого Михайлика. Дякуйте Богові, Стефане, дякуйте Богові, як дякую щодня я, бо тоді на вашій совісті була би смерть і вашого племінника.

Вуйко голосно йойкнув, наче заковтнув щось велике. Тепер його бліде обличчя неначе залило малиноюю мармулядою. Він скривився і смикнув рукою за сніжно-білий комірець сорочки.

— Ну, досить! — мов грім бахнув посеред кімнати. То підвелася горою цьоця. — Ти чого хочеш доп'ясти, Маріє? Волієш, аби Стефан віддав Богові душу? Ану води йому неси!

— Не треба води, — прохрипів вуйко, — а ти мовчи, Касю, хай Марія виговориться. Бо та правда й кривда довгі роки ятрить їй усередині.

— Ваша правда, ятрить! Бо якби не ви, я би мала зараз чоловіка та не потребувала нічиєї милостині!

Вуйко Стефан знову скривився і почав розщипати гудзики на сорочці.

— Стефанцю, — підбігла до вуйка цьоця, — ходімо звідси. Я ж казала, що краще нам сюди не потикатися.

— Так, — мама розчахнула кімнатні двері. Цьоця за мить опинилася в коридорі. Вуйко важко поплентався за нею, але озирнувся і здушено промовив:

— Подумайте, Маріє, будьте ласкаві. Якщо не заради себе, то хоча би заради Михайла. Я забезпечу його всім найкращим, дам освіту. Виховуватиму, як виховував Ігоря...

Мама не дослухала і захряснула двері просто перед самим вуйковим носом. На якийсь час вона, мов кам'яна, завмерла без руху, навіть, здається, не дихала. І я злякався:

— Мам...

Вона різко повернулася до мене, а потім так міцно стиснула в обіймах, що на мить мені забракло повітря.

— Михайле, — мама зазирнула своїми смарагдовими очима у мої налякані, — а ти би бажав жити у великому й гарному будинку вуйка?

— Ні! — розпачливо скрикнув я.

За кілька днів я вже стояв на порозі оселі вуйка Стефана.

2

Я бродив вулицями незнайомого міста. І так дивно — не почувався чужим... Назустріч сунули перехожі, грічно здіймаючи вгору капелюхи:

— Слава Іссу.

— Навіки слава, — відповідав я.

Маленьке провінційне містечко дивилося на мене щирими, широко розплющеними очима його мешканців. Вони знали один одного, та мене бачили вперше. І саме факт моєї «нетутешності» відразу робив мене «своїм», еднав з усіма рештою.

Я — мешканець великого гамірного міста — звук губитись у натовпі, розчинятися серед байдужих тобі й до тебе чужинців. У маленькому ж містечку почувався Гулівером у королівстві ліліпутів, бо не знаходив закутка, з якого б не стирчали мої велетенські ноги.

Я зрозумів, що відвик вітатися. Тепер же за одну коротку прогулянку встиг наколотити язика оцим «Навіки слава» так, що завтра, певне, матиму крепатуру. Та попри все я насолоджувався причетністю, такою собі окресленістю в цьому місті. Я більше не був пустим місцем, невдахою... Тут я став центром мікрокосмосу і дозволяв собі сповна насолодитися цією оманою.

Аж раптом знову цей запаморочливий аромат абрикосового цвіту... Я зупинився і завмер. Будинок за номером 13 зиркав на мене білими пластиковими вікнами міської бібліотеки. «Ось я і прийшов».

«Ось я і прийшов».

Перше, що я побачив, коли, чіпляючись за вуйкову руку, боязко підступав до будинку за номером 13, були дві крилаті абрикоси. Мої сльози вмить висохли, а шмарклі перекочували на рукав сорочки. Я вкляк від божественного аромату тисяч сонць, які висіли, лежали, котились, падали у полі мого зору. Мій рот затопило слиною. Я заворожено купався в солодкому пахучому океані.

Розгублений вуйко смикнув мене, мов віслюка, який чомусь уперся й не хоче рушати з місця. А я не те, що не хотів — не міг. Точніше міг, але не до будинку за номером 13. Я висмикнув свою долоню з велетенської вуйкової і безтямно погнав до найближчих стиглих фруктів, що ліниво підпікалися на розжареній бруківці. Запахаючись, давлячись абрикосами, я забув про все: про те, як важко було прощатися з мамою (її таки взяли на службу в маєток), а потім іти від неї із цим чужим велетом, якого віднині повинен називати вуйком. Забув про відчай, який клейким павутинням обплітав мене тому, що муситиму жити з гордою тіткою, яка так недобре дивилася на мою маму і прохолодно — на мене. Забув і про те, що відтепер я рідко бачитимуся з мамою, хоча вона й пообіцяла, що приходить, щойно зможе.

Зараз я забув про все. Лише я та абрикоси. Абрикоси та я. Солодкий рай на теплому узбіччі...

Зненацька щось боляче лупнуло мені у потилицю. Я озирнувся — і відразу ж отримав удар по лобі. Щось липке й ароматне потекло по моєму обличчі. Я спантеличено підвівся. На іншому боці вулиці стояв хлопець і задоволено шкірився своїм безбожно щербатим ротом. Він тримав напоготові

підгнилого абрикоса, якого тут же жбурнув у мене. Я встиг ухилитися, а тоді схопив і собі найм'якшого фрукта й поцілів просто в гострий, як пташиний дзьоб, ніс хлопаки.

Отак ми вперше стрілися з Ромком.

Уперше переступивши поріг чужого дому, я пообіцяв собі не плакати. Ніколи. Бракувало, щоб грізна тітка глузувала з мене. Але того самого вечора, залишившись самотою в кімнаті (у мене з'явилася власна кімната), я слабкодухо порушив свою обіцянку. Цей велетенський дім, у якому й годиться жити велетам, мав би здатися мені ідеальним. Одначе він таким не був. Ідеальним був той дім, у якому я жив би зі своєю мамою.

Коли мій ніс уже був геть забитий шмаркаками, а очі спухли від сліз, я виснажено позіхнув, майже провалюючись у сон, аж раптом почув, наче щось дзенькнуло в шибку. І принишк.

«Може, здалося?»

Дзенькнуло ще раз. Мої вуха неначе подовшали й тепер звисали, як у зайця, так я прислухався до дивних нічних звуків. І тут чітке «ДЗЕНЬК».

«О Матко Божа...»

Як вчила мене мама, «у всяких незрозумілих ситуаціях читай “Богородице Діво...”».

На словах «Бо ти народила Ісуса Христа...» об шибку щось уже добряче бемкнуло.

Заплющивши очі та лаштуючись затуляти вуха, я ще швидше зашепотів молитву, коли з-за вікна долинуло здавлене:

— Відчини...

Перечепившись об цей незнайомий голос, я нажахано вмовк.

— Відчини! Кому кажу.

Я аж підскочив на ліжку і втямив, що вдавати, ніби нічого не чую, більше не можна.

— Зараз гепнуся з дерева, — знову долетіло до мене. — Відчини вікно, а то завтра не гниличкою поцілю в лоба, а кулаком.

Тільки-но осягнувши, що відбувається, я почув одчайдушне «А-а-а-а-а!», хрускіт нещасної абрикоси, але... чомусь без гучного бабаху, яким би мало все скінчитися.

Я кинувся до вікна у формі віяла, із зусиллям відчинив його і... між першим і другим поверхами, зачепившись штаньми за гілляку абрикоси, висів, розгойдуючись, мій сьогоднішній знайомець.

— Тепер я тобі точно носа розквашу, — лютував він, намагаючись дістатися руками до найближчої гілки. — Ти завжди таке дурбецало? Просив же тебе, відчини вікно.

Я мовчки дивився на хлопчиська, який крутився, ніби муха у павутинні. Звісно, я міг би покликати вуйка, і той звільнив би малого із пастки. Але я ще не забув гнилу абрикосу, що нею цей пройдисвіт шпурнув у мене. Тому я мовчки дивився на хлопчика-муху, почувуючись усесильним павуком. Певне, відтоді я й перестав їх боятися.

Це був мій перший ранок у домі вуйка Стефана. Прокинувся я на світанні й уже довгенько сидів на ліжку. Не знав, спускатися мені чи ні. Чув, як унизу брязкає кухонним начинням цьоця. Учора вона зустріла мене в дверях, перегородивши своєю кремезною статурою шлях, неначе попереджаючи, що мені тут не раді. Цьоця мовчки нагодувала мене, мовчки відвела до вмивальника та мовчки вказала на мою кімнату з чистим одягом на ліжку. Увесь той день я снував у тіні цієї жінки-гори. Кремінні впертість і гонор цьоці змушували мене бути тихішим за її мовчанку.

Тому мені зовсім не хотілося спускатися, щоби знову не падати під мовчазні чари непривітної цьоці.

Я зіщулився на звук важких кроків у коридорі й уже наготувався побачити у прочинених дверях кам'яне обличчя цьоці, а натомість угледів усміхнене вуйкове.

— Доброго ранку, Михайле. Як спалося?

— Добре, — буркнув я й одразу пригадав, як щоранку будила мене, заціловуючи й лоскочучи, мама. Ми реготали...

А коли я відмовлявся підводитися з ліжка, вона починала кликати з кожного кутка павуків, наче ті були її слухняними псами. Я знав, що павуків не докличешся, але мама гукала їх так переконливо, що я, випискуючи на всі лади, миттю зривався з ліжка та біг умиватися.

І знову жаль накотив на мене бурхливими хвилями. Так закортіло побачити маму, що я не втримався і скривився. Але лише на мить, бо до кімнати ввійшла цьоця.

— Ти вже сказав йому? — запитала вона вуйка.

Я стривожено глипнув на вуйка.

— Касю, це почекає.

— Ні. Не почекає. Ну, гаразд, якщо ти не годен сказати дитиськові, то скажу я.

І цьоця повернула до мене свою велику голову.

— Слухай сюди, Міську, — уперше звернулася вона до мене. — Як тобі конче хочеться абрикосів, то не обов'язково нищити дерево. Ти навіть гілля потрощив? Під твоїм віком просто абрикосове побоїще. Маєш шанувати дім, у якому тепер живеш, і нашу працю.

Я здивовано втупився в тітку.

— Ти, що, язика проковтнув? Чого дерево потрощив, питаю?

— То не я, — нарешті видушив із себе я.

— Та як не ти? А хто ж тоді?

Я вже зрозумів, що йдеться про абрикосу, з якої звалився вчора мій кривдник. Я міг би легко все розповісти, але оця войовнича цьоцина поза, оці кремезні руки в боки й оцей осудливий погляд змусили мене змовчати та не виказати малого. Хай цьоця думає, що їй заманеться.

— Годі, Касю, — примирливо втрутився вуйко, — може, то які дітиська?

— Які дітиська, Стефцю? А ось і вікно відчинене. Зрозуміло, що звідси й вилазив цей бахур.

— Афинко моя, а як і лазив, то що? Тепер це і його абрикоса. Аби лиш не впав. Ти ж не впав, Михайле?

— Не впав, — буркнув я.

— То не треба було й лазити, — неспроможна стриматися, додала цюця, коли вуйко вже подався вниз. — А тепер, як по-снідаєш, візьмеш два кошики: в один повизбируєш усі биті абрикоси, в інший — цілі. Цілі занесеш до вуйка в книгарню.

— В книгарню? — перепитав я, не розуміючи, навіщо у книгарні абрикоси.

— Роби, що тобі кажуть. Утямив?

Я кивнув.

— Будеш менше ставити запитань, а більше слухатися, то й клопоту на свою голову не наберешся, — відкарбувала цюця. Відлуння її важких кроків я ще якийсь час чув на сходах.

Образа та бажання втекти звідси підло вичавлювали з мене сльози. Але я ковтав їх замість сніданку й дивився за вікно. З мого вікна виднівся далекий пагорб, на якому з-поміж крон старих в'язів пнулися до неба високі шпилі маєтку.

«Доброго ранку, мамо...»

* * *

Я присунув під дерево два кошики. Став, озираючи фронт роботи. І враз угледів на протилежному боці вулиці вчорашнього знайомця, що люто свердлував мене своїми маленькими пташиними очима. З вигляду хлопчисько був старшим за мене років на два — високий і худий, як жердина, що нею підпирають на городі квасолю, із гострим, гачкуватим, наче дзьоб, носом та грізним поглядом примружених пташиних очей. Та й стояв він, немов когут, витягнувши голову вперед і відставивши, мов крила, тонкі руки назад. Секунда-дві й кинеться на мене. Позаяк я конче мусив щось удіяти, то якомога голосніше, щоби додати голосу ваги, гукнув:

— Ти чого до мене у вікно ломився?!

— А ти чого мені не відчинив?!

— А чого я мав?

— Через тебе я подер свої єдині сподні. Знаєш, що мені тато за це зробить, як побачить? — кинув у мене звинувачення хлопчик-птах.

— А через тебе цьоця звинуватила мене в тому, що я дерево потрощив! А це ж був не я, а ти!

Грізна стійка розбишаки раптом потекла, мов віск на сонці.

— То ти сказав пані Касі, що це я поламав абрикосу?

Хлоп'яча постать на протилежному боці вулиці залякла у паніці. Ще мить — і дремене. Насолодившись моментом, мусив віддати малому належне: я би таки дременув.

— Я нічого не сказав цьоці, — переможно виголосив і відразу ж додав, — але як будеш чіплятися, то скажу!

Розбишака змінив войовничу стійку.

— Мене звать Ромко, — назвався він.

— Я — Михайло.

— То будьмо знайомі, Миську, — і Ромко всміхнувся своїм неможливо щербатим ротом.

Тоді я й уявити собі не міг, що цей батяр стане моїм найкращим другом.

3

Я взяв на розі каву, повернувся до будинку за номером 13 і вмовстився на лавці навпроти. Достоту як спецагент із дешевих шпигунських романів, я начебто спостерігав за будівлею (цікаво, куди б вона звідси поділася?), насправді ж просто хотів перевести подих.

Сьорбнувши ще тричі, я викинув пластянку з недопитою кавою до смітника і рішуче перетнув дорогу.

Уже років сто — востаннє, здається, у школі — я не заходив до бібліотек, тож був певен, що відтоді там нічого не змінилося, хіба що дерев'яні вікна стали пластиковими. Переступивши ж поріг, зрозумів, як глибоко помилявся. Дві сучасні просторі зали, розподілені на різні зони — комп'ютерну та лаунж зі столом, де стоїть чайник в оточенні декількох філіжанок. На широкому й вимощеному подушками підвіконні сидить із книжкою дівчинка-підліток. По кутках, у кріслах-мішках, щоправда, зі смартфонами, зручно влаштувалися двоє хлопчаків.

— Добрий день, — ніби нізвідки переді мною постала жінка із приязною усмішкою.

— Навіки слава, — машинально відповів я. Почервонів і додав: — Добрий день.

— Хочете записатися?

— Записатися? — перепитав я.

— Ну, так. У бібліотеку...

— А-а-а. Ні.

— Ні?

— Ну, тобто... Е-е-е, — я почувався повнісіньким бовдуром, — ви знаєте, що раніше знаходилося в цьому будинку?

Жінка вочевидь не була готова до такого запитання.

— Як я знаю, бібліотека тут десь із 50-х років...

— Із 50-х? А до цього що тут було?

Жінка почала підозріло приглядатися до мене. Напевне, пригадувала, чи, бува, не читала в ранкових новинах про втечу з лікувального закладу якогось психа.

— Вас цікавить, що знаходилося в цьому будинку до 50-х років? — повторила вона, наче хотіла переконатися, що добре почула.

— Так. Саме так, — якомога впевненіше промовив я.

— Ну... Тоді вам краще зайти до нас за два тижні. Повернеться з відпустки пані Лілія. Ось вона вам допоможе.

— Дякую, — я швидко розвернувся, щоби забратися звідси, але змусив себе зупинитися і спитати. — Можна піднятися на другий поверх?

Жінка вже відверто підозріло дивилася на мене.

— Можна, мабуть... Якщо ви нічого...

— Дякую, — не дослухав я і, перестрибуючи через сходинку, побіг нагору.

Перестрибуючи через сходинку, я спускався до вітальні. Минув місяць, як я жив із вуйком і цьоцею — точніше, не жив, а воював. Здавалося, наче все в домі затялося робити мені

самі капості, щоби цьоця дедали більше переконувалася: руки у мене й справді ростуть не з того місця, а сам я просто ходяче лихо.

Отож за місяць я поламав доброго стільця, розбив вазу і три тарілки (одну із цьоциного шлюбного сервізу), порвав штани й виріс зі своїх старих мештів. Під час кожної своєї пригоди я божився, що це востаннє, що пересуватимуся по дому зі швидкістю равлика, дивитимуся уважно під ноги, міцно триматиму тарілки, а до ваз і не наблизитимуся. Та ось халепа — я знову трошив посуд, чіплявся за цвяшки, рвав штани, зашпортувався на сходах... Кажу ж вам, у домі все просто змислося проти мене! Ще б пак. Це ж був дім цьоці Касі. Тому хай як я старався її не засмучувати, мені те вдавалося кепсько.

З мамою я бачився дуже рідко. Попервах страшенно засмучувався, потім сердився, а врешті почав потроху миритися з тим, що доведеться жити без мами в цьому великому домі разом із вічно заклопотаним вуйком і суворою цьоцею.

У цьоциному домі я не вештався без діла. Мав купу хатніх обов'язків, які цьоця щедро додавала щодня. Але це не тому, що вона воліла покарати мене за щось. Ні, цьоця й сама, як велика бджола, цілими днями кружляла по дому з віником і арсеналом шматочок, пляшечок і паст у маленьких жерстяних пуделках. У цьоциному домі все блищало. Я ніколи не бачив тут ні павутини, ні хоча б одного павука. Це наче ще більше віддаляло мене від мами й нашого дому, до якого, підозрював, більше не повернуся. Тому, стрічаючи на вулиці восьминоного, я акуратно ловив його між долонь і, роззираючись, ніби злодій, ніс до цьоциного дому. Хтозна, що траплялося там із восьминогим побратимом, бо я таки ніколи не бачив у хаті моїх «приручених» павуків. Мама мала рацію: цьоцю Касю боялися навіть павуки.

Я сидів на подвір'ї, ногами обхопивши баняка, і з усією люттю, що може жити у дев'ятирічній дитині, шкріб його круглі закопчені боки піском і поташем. Я так захопився війною

із сажею, що не відразу помітив, як за мною спостерігає Ромко. Його близько посаджені пташині очі заворожено споглядали, як, збившись грудочками, осипається у мої долонях пісок. Ромко мовчки підійшов, сів поруч. Його довжелезні гачкуваті руки взяли одного баняка, а пальці захопили жменьку суміші піску з поташем і почали сумлінно терти. Згодом я так само мовчки підвівся та приніс нам із кухні дві скибки хліба з мармулядою.

— Пригощайся, — простягнув я одну скибку Ромкові.

Він щасливо вишкірився. Не встиг я й оком змигнути, як Ромко змлов мое пригощання. Кутики його рота поцяткувалися крихтами, а губи стали фіолетовими від афинової мармуляди. Я ошелешено покосився на пусту вже руку товариша, потім на свою цілу канапку, далі знову на товариша, хвильку повагався, та все ж переломив окраєць і дав частину Ромкові.

— Дякую, — урешті мовив сусіда та із блаженним виглядом підніс той шматок до рота.

Я був певен, що й цього разу на мене чекає той самий фокус із миттєвим поглинанням, тому першим запхав свій хліб до писка (не дуже хотілося знову ділитися), але Ромко вкотре здивував. Він підніс канапку до рота, але не відкусив і частинки. Заплющив очі, мрійливо вдихнув аромат афинової мармуляди, задоволено поплямкав. Потім переломив шматочок навпіл, склав мармулядою досередини і сунув до кишені.

— Буде на потім, — пояснив.

Я лише здивовано закліпав.

— А мені вчора тато зуба вибив. — Ромко промовив це так гордо, що я, переймаючись його поважністю, видав:

— Оце то так! Покажи.

Сусіда широко роззявив щербатого рота.

— Ог, — тицьнув пальцем у дірку між зубами.

— Ти ба, — спочатку здивувався я, а потім нарешті допетрав сенс сказаного Ромком «Тато вибив зуба»... і якось по-інакшому зиркнув на синець під лівим оком приятеля.

Я не пам'ятав свого тата. Точніше, я його й зовсім не знав. І не дуже розумів, що повинні робити тати. Хоча до сьогодні

був певен, що тато — це хтось такий самий, як мама, тільки тато. Я й уявити собі не міг, що тати можуть вибити зуба своїй дитині. І раптом мене осяяло! Я ляснув себе долонею по лобі:

— А-а-а! То в тебе, певне, зуб хитався? — почав я щасливий, що спромігся розібратися в цьому жахливому непорозумінні. — Моя мама теж намучилася, доки ось цього, — і я показав пальцем десь у глибини роззявленого рота, — вирвала. І нитку зав'язувала, і моркву давала гризти, і...

— Та ні, — перебив Ромко, уже взявшись за чергового баняка, — то тато побачив, що я порвав сподні, коли лазив до вас на абрикосу. За те й дістав, — спокійно пояснив товариш.

Якийсь час я простояв із роззявленим ротом, незмигнуто дивлячись на Ромка. І лише на мить, але подякував Богові, що не маю тата...

Тоді я й дізнався, що Ромко мешкає у старенькій, із похиленим ганком хаті, що на розі сусідньої вулиці. Тато його гарував на базальтовому кар'єрі. Працював він багато, але й пив не менше. Тому, коли втомлений і захмелілий повертався додому, частенько давав Ромкові добрячої прочуханки. А позаяк десятирічний Ромко цілими днями вештався містом без діла голодний і недоглянутий, то зазвичай на горіхи малому діставалося за конкретні справи.

Чистити баняки стало моїм улюбленим заняттям. Тоді я спокійно міг теревенити з Ромком, який завжди приходив на допомогу. Цьоця Кася спочатку недобре зиркала на товариша, якого називала не інакше, як лайдаком. Та ми з Ромком так вправно чистили баняки, пательні та бритванки, що цьоця не встигала їх бруднити. Задоволена нашими стараннями, вона взялася пригощати нас чимось смаченьким. І це вже був не просто хліб з мармулядою. Інколи нам перепадали пиріжки із солодкою квасолею та маком, а коли щастило й на плястерка шинки із сиром. Одного разу цьоця зовсім здивувала: запросила Ромка до хати на зелену зупу.